

הרב יהודה שביב

חינוך והוראה במסכת יומא

א. חינוך במשניות

משניות המסכת פותחות בחינוך ומסיימות בחינוך. המסכת פותחת בחינוכו של האדם העומד ביום המעלה – הכהן הגדול, ומספרת על יסודות החינוך שלו.

"שבעת ימים קודם יום הכיפורים מפרשין כהן גדול מביתו ללשכת פלהדרין... כל שבעת הימים הוא זורק את הדם ומקטיר את הקטורת ומטיב את הנרות..."

מסרו לו זקנים מזקני בית דין וקורין לפניו בסדר היום... ערב יום הכיפורים שחרית, מעמידין אותו בשער המזרח ומעבירין לפניו פרים ואילים וכבשים, כדי שיהא מכיר ורגיל בעבודה" (א', א-ג).

והמסכת מסיימת בחינוכו של האדם – כל אדם – מישראל, ולא חינוך של שבוע אלא חינוך מתמיד, שמוקדו החובה לזהירות מעבירות וביותר אלו שבין אדם לחבירו, שכן "עבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכיפורים מכפר, עד שירצה את חבירו" (ח', ט). בפרק ח' משנה ד נקבע:

"התינוקות אין מענין אותן ביום הכיפורים, אבל מחנכין אותם לפני שנה ולפני שנתיים, כדי שיהיו רגילין במצוות".

חינוך שבכאן הינו חינוך למצוות התענית¹. שאף שרק מגיל יג שנים לבנים ו-יב לבנות, יש חובה מהתורה להתענות, הרי מדברי סופרים יש לחנך את הילד והילדה לכך עוד בטרם הגיעו למצוות. אף לימוד לאחרים מצונו במשנה. בפרק ג' מזכירה המשנה לשבח אישים שתלמו פריטים שונים למקדש, ובצד מוזכרים בסוף הפרק אישים לגנאי.

"ואלו לגנאי: של בית גרמו לא רצו ללמד על מעשה לחם הפנים; של בית אבטינס לא רצו ללמד על מעשה הקטורת; הוגרס בן לוי היה יודע פרק בשיר ולא רצה ללמד; בן קמזר לא רצה ללמד על מעשה הכתב".

הרי לנו שראוי לו לאדם ללמד לאחרים את שהוא התמחה בו.

* פרק מתוך עבודה מקיפה על חינוך והוראה בתלמוד.

1. בעניין זה ראה עוד מאמרי "מהלכות חינוך" בינועם' יט (תשל"ז) עמ' קנד ואילך. ובעיקר בפרק ה' שם, עמ' קסא על ההבחנה בין חינוך למצוות לבין הרגל למצוות.

ב. רצף הנחלת התרבות

אכן, אחד מהדברים שאפיינו את קדמונינו הוא שקידתם להנחיל את המטען הרוחני שבידם לאחרים:

"אמר רב חמא בר חנינא: מימיהן של אבותינו לא פרשה ישיבה מהן, היו במצרים – ישיבה עמהן... אברהם אבינו זקן ויושב בישיבה היה... יצחק אבינו זקן ויושב בישיבה היה... יעקב אבינו זקן ויושב בישיבה היה... (כח, ע"ב).

ג. כתר תורה – לכל

שמה תאמר: אבותינו, אבות האומה הם, שישבו בישיבה והורו ולימדו, שכן הם שזכו לכתר תורה, אבל מי ישווה לדרגתם? אין הדבר כן, אלא כתר תורה כולם הוא מזומן. כך עולה מדבריו של רבי יוחנן:

"שלשה זירים הן: של מזבח ושל ארון ושל שולחן. של מזבח – זכה אהרן ונטלו; של שולחן – זכה דוד ונטלו; של ארון – עדין מונח הוא, כל הרוצה ליקח יבוא ויקח. שמה תאמר פחות הוא – תלמוד לומר 'בי מלכים ימלוכו' (עב, ע"ב).

והבהיר רש"י: "שלשה זירין נעשו בכלי הקודש: של מזבח סימן לכתר כהונה, ושל ארון סימן לכתר תורה, ושל שולחן סימן לכתר מלכות". ושונה הוא כתר תורה משני הכתרים האחרים, שהאחרים מזומנים אך לקבוצה מסויימת – כתר כהונה לאהרן וזרעו, כתר מלכות לדוד וזרעו – ואילו כתר תורה כל ישראל מזומנים לו.

הרב המאירי אף מוצא לכך רמז בדקדוק הכתובים: "והוא שכתוב 'ועשו ארון', ולא נאמר בו **ועשית** כבשאר הכלים, ללמד שבידו ללמוד ולהתחכם, יגעתי ומצאתי – תאמין." אכן תנאי יש בדבר – "ובלבד שיתעסק בה לשמה, שאם תאמר שלא לשמה – אף היא משתכחת ממנו".

ד. תורה ביראה

כתר תורה אכן מזומן הוא לכל, אך אין זה אומר שלא נדרשת הכנה נאותה מצד האדם המבקש לו עטרה זאת. בראש וראשונה נדרשת ללמוד יראת שמים:

'אמר רבי יונתן: מאי דכתיב 'למה זה מחיר ביד כסיל לקנות חכמה ולב איני' (משלי י"ז, טז) - אוי להן לשונאיהן² של תלמידי חכמים שעוסקין בתורה ואין בהן יראת שמים" (עב, ע"ב).

'מחיר' לקנות חכמה יש לו, כלומר כישורים ויכולות. אבל לבו חסר ו'הלבי' הנדרש לקנות חכמה הוא יראת שמים. יתירה מזו, מתוך המשך הדברים נראה, שמי שלומד תורה ואין בו יראת שמים, הרי התורה הווה לו לסם המוות:

"אמר רבי יהושע בן לוי מאי דכתיב 'וזאת התורה אשר שם משה' (דברים ד', מד)? זכה - נעשית לו סם חיים; לא זכה - נעשית לו סם מיתה".

מסתבר שיראת שמים צריכה להיות טבועה בו כלומד עוד בטרם התחיל ללמוד. אולם יסוד של יראה צריך ללוות את עצם הלימוד: "...שתהא תורה ניתנת באימה ברתת ובזיעה" (ד, ע"ב).

ה. בטרם אצרך

אבל יש והיראה או חוסר היראה שבעת היווצרות האדם, כבר הן קובעות ומעצבות. הלכה היא: עוברה שהריחה ריח מאכל ביום הכיפורים והיא מתאוה לו - "מאכילין אותה עד שתשיב נפשה" (משנה פב, ע"א). אולם ראוי ללחוץ לה למעוברת שיום הכיפורים היום, שמא יהיה בכך כדי לעזור לה להתאפק. ומספרת הגמ' (שם בע"ב) על אותה עוברה שהריחה והביאו עניינה לפני רבי והורה רבי ללחוץ לה, ואכן הלחישה עזרה ופסקה תאוותה, וקרא רבי על כך את האמור בירמיהו: "בטרם אצרך בבטן ידעתך" (אי, ה) ונולד ממנה רבי יוחנן. לעומת זאת, עוברה אחרת שהריחה ולא עזרה הלחישה לגביה, קרא עליה רבי חנינא את הכתוב: "זורו רשעים מרחם" (תהלים נ"ח, ד) ויצא ממנה רשע מפורסם. אכן, אפשר שיש כאן דוגמאות לציפיות הממשות את עצמן, שפעמים שתויות הנקבעות לו לאדם עם לידתו יקשה עליו עד מאוד להיפטר ממנה, והוא צועד והולך - להוותו או לשמחתו - לקראת הגשמתה.

ו. המסייעים להתפתחות הילד

כבר אמרנו: יראת שמים הטבועה באם, וכבר אמרנו ציפיות חיוביות. אבל יש גם כלים ואמצעים טכניים, כפי שהורתה לאביי האומנת שלו:

2. היינו ת"ח, אלא שנקט החכם לשון נקייה.

"דיביתיה דינוקא (= גידולו של התינוק) - מיא חמימי ומשחא (=מים חיים ושמן); גדל פורתא - ביעתא בכותחא (=גדל מעט יאכילוהו ביעה בכותח); גדל פורתא - תבורי מנא" (כלים לשבירה) (עב, ע"ב).

הרי לנו הנחיות מדורגות בהתאם לגיל. מרחצה ומאכל ועד למשחקים ראויים. ומספרת שם הגמ' שרבה היה רוכש לבניו כלי חרס שבורים³, כדי שיהנו לשחק בהם ולשברם. הרחצה חיונית היא מאוד לילדים רכים ומשום כך לא אסרו חכמים על רחיצתם ביום הכיפורים.

ז. דקדוק בהוראה לילדים

ההוראה לילדים צריכה שתיעשה בצורה מדויקת ביותר. ומצינו שרב רמז באצבעותיו בשעת קריאת שמע - חרף ביקורת קשה המושמעת כלפי הרומז בשעת ק"ש - כדי לתקן טעות קלה וחסרת משמעות לכאורה. שלעומת מה ששנינו במשנה 'אמר רב זכריה בן קבוטלי, הרי המלמד לימד את בנו של רב ירבי זכריה בן קבוטלי, ורב סימן באצבעותיו סימן לתיקון הטעות (יט, ע"ב). אף מצינו שהסבר שהסביר אביי לבנו בדברי ברייתא הוא ההסבר שנתקבל (כו, ע"א).

ואף שאין כותבים את התורה מגילות מגילות, בכל זאת מובא לימוד מתוך המשנה ש"כותבין מגילה לתינוק להתלמד בה" (טז, ע"ב).

ח. הנחיות לתלמיד

בדף סו, ע"ב מסופר על שאלות שונות שנשאל רבי אליעזר והתשובות שהשיב, מהן ענייניות, מהן הנשמעות מוזרות ומהן כמין דחיות בעלמא. וכל אלו, לקח יש בהן, והרב המאירי העמיד עליהן: "ראוי לשואל שלא יטריח לשאול בדברים הנעלמים. וכן מדרכי המוסר לתלמיד שלא להטריח את הרב שלא לצורך בדברים שאינם מצויים. וכן אין להדיטות ולעמי הארץ להתראות בשאלותיהם לפני הרבנים הגדולים, אלא שיהו שואלן לבני אדם אחרים גדולים מהם ודיים בכך".

והוראה כללית: מידת חכמים - שלא יהיו נשענים יותר מדאי על בינתם".

3. כלי החרס שבורים, כדי לא ישחיתו כלים חדשים.

ט. טיפוסים מלמדים

יש המלמד את תורתו שלו. אך יש מלמד שאינו אלא כמין כלי להעביר את תורת רבו שלו לאחרים. מעין מה שאמרו על אליעזר עבד אברהם, שדרשו את שמו 'דמשק' אליעזר' (בראשית ט"ו, ב) כנוטריקון – "שדולה ומשקה מתורתו של רבו לאחרים" (כח, ע"ב).

מעין זה במידה מסוימת הוא המתורגמן, שהוא מתרגם את דברי הרב ללשון המובנת לשומעים. אותו אנו פוגשים בדף כ, ע"ב. שם מסופר על החכם הנודע, רב, שהזדמן למקומו של רב שילא, "לא הוה אמורא למיקם עליה דרב שילא (כלומר לא היה מתורגמן שיעמוד לפני רב שילא), קם רב עליה וקא מפרש...". ומבהיר רש"י: "אמורא – מתורגמן, העומד לפני חכם כדרשן, וכחכם לוחש לו לשון עצרית וכוא מתרגם לרבים בלשון שכן שומעין"⁴.

י. זמני הלימוד

נראה שהתלמידים למדו מרבם בכל עת, לרבות חגים וימים טובים. והרי זה עולה מתוך סיפורו של רבי:

"כשהיינו לומדים תורה אצל רבי אלעזר בן שמוע, הביאו לפנינו תאנים וענבים ואכלנום אכילת ארעי חוץ לסוכה" (עט, ע"ב).

ערב מיוחד של לימוד היה בליל יום הכיפורים במחיצת הכהן הגדול כפי שמתארת המשנה (א', ו):

"אם היה (=הכהן הגדול) חכם – דורש, ואם לאו – תלמידי חכמים דורשין לפניו; ואם רגיל לקרות – קורא, ואם לאו קורין לפניו. ובמה קורין לפניו? באיוב ובעזרא ובדברי הימים...".

אמנם המגמה הייתה לשמור על עירנותו של הכהן גדול, והלימוד שימש אמצעי לכך. ומעניינת ההדרגה העולה מכאן: מן המעולה ועד הפחות, חכם היודע לדרוש; המסוגל להבין דרשות; היודע לקרוא; המבין את שקוראים לפניו.

4. אכן היה גם "מתורגמן" שתפקידו היה לתרגם לארמית את פסוקי התורה שהיו נקראים בציבור. ראה בדף סט, ע"ב: "בכדי שיפסיק המתורגמן".

יא. שכר למידה?

ולסיפור אחר שיש בו כדי ללמד:

"אמרו עליו על הלל הזקן, שבכל יום ויום היה עושה ומשתכר בטרפיק⁵, חציו היה נותן לשומר בית המדרש וחציו לפרנסתו ולפרנסת בני ביתו. פעם אחת לא מצא להשתכר ולא הניחו שומר בית המדרש..." (לה, ע"ב).

הרי לנו תשלום יומי שנדרש מהמבקשים ללמוד בבית המדרש ולשמוע תורה מפני שמעיה ואבטליון. אבל יושם לב, לא לשמעיה ואבטליון ניתן הכסף, אלא לשומר הסף. אמנם אפשר שאותו שומר שימש קופאי של בית המדרש. ולפי זה אפשר שכל עצמו לא הוצב שם אלא כדי לגבות הכסף ולמנוע משומעי חינוס מלהיכנס.

אולם מעניין שהמהרש"א שדן בעניינו של אותו שומר לא העלה כלל אפשרות כזאת, אלא שתיים אחרות: **א.** שמירה מפני אויב ומתנכל, שכן בתי מדרשות שלהם היו מצויים מחוץ לעיר. לפי"ז השומר היה כמין מאבטח; **ב.** שמירה מפני תלמידים שאינם הגונים, על דרך מה שהורה רבן גמליאל: "כל תלמיד שאין תוכו כברו אל יכנס לבית המדרש" (ברכות כח, ע"א). ולפי"ז השומר היה אמור להיות בעצמו תלמיד חכם ואיש חינוך.

אכן יש להבין, ניתא לפי ההצעה הראשונה, הלומדים הם שצריכים להחזיק את המאבטח, אולם לאפשרות השנייה מדוע מוטל עול ההחזקה השומר על הלומדים. ואולי יש כאן תפיסה שלפיה שמירת המהוגנות של התלמידים ומניעת כניסה של אותם שאינם ראויים, היא אינטרס מובהק שלהם.

יב. מעבר מעניין לעניין מונע הפנמה

עניינם המרכזי של הלומדים והמלמדים הוא הלימוד בעצמו והפנמת הידיעות והמסרים. אשר על כן חשוב להיות מרוכז בעניין ולא לעבור מעניין לעניין. רש"י נדרש לדבר תוך כדי דיון בסוגיה בדף סט, ע"ב. נאמר שם שבקריאת התורה אין לקרוא לדלג על פני פסוקים, ומכאן שאלה על אשר שנינו במשנה (סח, ע"ב) שהכהן הגדול קורא ביום הכיפורים 'אחרי מות' ומיד בסמוך את פרשיית 'אך בעשורי' שבסדר אמור. ומתרץ אב"י שבעניין אחד, היינו בנושא אחד, אפשר לדלג; בשני עניינים - לא.

וכתב רש"י: "צעניין אחד - כגון הכא ששתי הפרשיות מדברות צעניין יום

5. מטבע ששווה חצי דינר.

הכיפורים... וזה דקתני... לא ידלג - צשני עניינים, לפי שדברי תורה בן
אזכרות ועונשין ומאזות ולריך שיכנסו צלצ השומעין, וכשאלם יולא משיטה
לשיטה אחרת - אינו נוה להתצוק".

ג. "מיגמר בעתיקתא קשיא מחדתא"

פתגם זה מופיע בין כמה פתגמים של רב נחמן בדף כט, ע"א ומשמעו: לימוד
חומר ישן (שכבר נלמד ונשכח) קשה יותר מאשר לימוד חומר חדש. כך עולה
מפירושו של רש"י. אולם המאירי הבין כנראה שחדש וישן אינו מתייחס לחומר
הנלמד אלא ללומדים, שכך הוא אומר: "לעולם יהא אדם זריז ללמוד בעת שיהא
לימודו מצליח וחזק בדמיונו, והוא בעת הילדות, כמו שאמרו: גירסא דיעקווא
מעליא. והחכם אמר: 'למוד החכמה בימי הנעורים - כפתוח על האבן, ובימי
הזקנה - כמו על החול'".

אולם בהמשך נראה שאף הוא מבין שהדברים מתייחסים לחומר הנלמד:
"ואף כשלמד אל יתיאש ממה שלמד⁶, שהשכחה מצויה הרבה". יפה אמרו
באבות של ר' נתן: "יכול אדם ללמוד תורה בעשר שנים ולשכחה בשתי שנים. ואל
יהא נשען⁷ שמאחר שכבר למדה, אם תשכח ממנו נקל הוא לחזור עליה - אדרבא
כל שלמד ושכח ורוצה לחזור וללמוד אותו עניין ששכחו - קשה הוא לו
משילמוד דבר מחדש שלא ראהו מעולם".
מסתבר שהסיבה לכך היא, שדבר חדש הנפש שמחה לקראתו ומצפה למצוא
בו חידושים, מה שאין כאן דבר ישן שכבר נודע טעמו משכבר הימים.

ד. קללת השכחה

השכחה רעה חולה היא, וחכמים רואים חזות קשה בשכחה -

"אמר רבי אלעזר: כל המשכח דבר אחד מתלמודו גורם גלות לבניו
שנאמר: 'ותשכח תורת א-להיך - אשכח בניך גם אני' (הושע ד', ו).
רבי אבהו אמר: מורידין אותו מגדולתו שנאמר: 'כי אתה הדעת מאסת
- ואמאסך מכהן ליי' (שם) (לח, ע"ב).

אפשר שיש כאן כמין מידה כנגד מידה. התורה מדומה במדרשים כבתו של
הקב"ה⁸. שאותה אירס הוא לישראל. מעתה, מי שהוא משכח תלמודו כאילו
6. כלומר יתיאש מלחזור, מתוך מחשבה (מוטעית) שכבר החומר מצוי בזכרונו.
7. בוטח.
8. ראה למשל בשמו"ר לתחילת פרשת תרומה.

הגלה אותה ממקומה. ובזו המידה גומל לו הקב"ה ומגלה את בניו ממקומם. אבל ראה במהרש"א שפירש: "תלמודו - היינו דברים שבאו לו מתוך פלפול התלמוד"⁹ לעומת 'משנתו' שהוא הביטוי הנאמר במסכת אבות¹⁰. ולפי זה ניתן להסביר כך. תורתו של האדם, אותה שרכש בלימודו ופלפולו - היא פרי עמלו כוחו ואונו. אם מאבד הוא אוצר זה הרי הוא כמי שמגלה את בניו (שהם פרי ואונו) מביתו.

טו. יכולת ההסקה

פריו של הלימוד ומגמתו היא יכולת ההסקה ההלכתית מתוך החומר הנלמד. אכן, רק יחידי סגולה מגיעים לכך. אמרו חכמים: "אלף בני אדם נכנסים למקרא, יוצא מהם מאה למשנה עשרה לתלמוד ואחד להוראה" (ויק"ר ב', א). בדף כו, ע"א אומר רבא שאין מוצאים תלמיד חכם המורה הלכה אלא משבט לוי או משבט יששכר ומביא הוא לכך סיוע מפסוקים האמורים בשני השבטים הללו. וכששאלוהו הרי גם לגבי שבט יהודה נאמר "יהודה מחקקי" (תהלים ס', ט) השיב:

"אסוקי שמעתא אליבא דהלכתא קאמינא" (=להסיק שמועה על פי ההלכה כוונתו).

נמצינו למדים שאפשר לו לאדם להיות חכם בתורה ועדיין לא יהיה בכוחו לכוין את שמועותיו ולהסיק מהן מסקנות הלכתיות נכונות. המאירי מרחיב בעניין זה ומצביע על הכישורים הראויים לכך: "ראוי לאדם להיזהר שלא לפרסם עצמו בהוראה, אלא אם כן יודע בעצמו ושיהיו אחרים מסכימים עליו שהוא ראוי לכך. ואין אדם ראוי לכך בשלימות ידיעה לבד, שכמה ראינו שידיעתם גדולה בתלמוד, שאינם יודעים לכוין שמועה אחת להלכה ולמה שראוי להורות, וכמה מוחזקים בחדרי תורה וכשהוראה באה לידם אף הפתח אינם מוצאים.

וכלל הדברים שאין אדם זוכה להוראה אלא בשני דברים: א' - ידיעת התלמוד וקבלתו; ושנייה לה, שלימות הכוח השכלי שבו לבחינת הדברים והבאתם למצרף להוציא דבר מתוך דבר... ועל זו האחרונה אמרו כאן על שבט יהודה 'אסוקי שמעתא אליבא דהלכתא קאמינא', כלומר שאע"פ שהם חכמים אינם יכולים לכוין את השמועות כהלכה".

9. הדגש הוא על לימוד היצירתי של האדם. וקצת תימה שהרי בפסוק המובא נאמר "תורת אלקיך".

10. "כל השוכח דבר אחד ממשנתו מעלה עליו הכתוב כאילו מתחייב בנפשו" (אבות ג', ח).

טז. יחסים בין הלומדים והכבוד לרב

מספר רבה:

"כי מפטרי רבנן מהדדי (=כאשר נפרדו חכמים זה מזה) בפומבדיתא אמרי הכי: מחיה חיים יתן לך חיים ארוכים וטובים ומתוקנין" (עא, ע"א).

אפשר שהכינוי 'מחיה חיים' לקב"ה כאן, נעוץ בכך שהלומדים עוסקים בתורת-חיים, נמצא שכרוכים הם בחיים. מעתה האיחול הוא שמחיה חיים יעניק להם חיים ארוכים... אם ביחסים בין החברים האחוה היא המאפיינת, הרי ביחס לרב יש להפגין כבוד ומכאן:

"תלמיד הנפטר מרבו – לא יחזיר פניו וילך אלא מעדד פניו והולך" (נג, ע"א). זאת כדי שלא יפנה לרבו עורף.

יז. התמודדות עם יצרים ודחפים

אחד האתגרים החשובים של המעשה החינוכי הוא ההתמודדות עם דחפים שליליים הנמצאים בו באדם מטבע ברייתו, הוא יצרו הרע של האדם ("כי יצר לב האדם רע מנעריו" - בראשית ח', כא). דוגמא מרעיושה לעוצם הדחפים השליליים עולה מהמסופר בדף יט, ע"ב. בעקבות האמור במשנה ובכריתות על ליל השימורים שהיו עורכים לכהן הגדול כדי שלא יירדם - נאמר בברייתא:

"אף בגבולים היו עושין כן זכר למקדש, אלא שהיו חוטאין... דאמר ליה אליהו לרב יהודה...: אמריתו אמאי לא אתי משיח, והא האידנא יומא דכיפורי הוא ואיבעול כמה בתולתא בנהרדעא".

הגע בעצמך! ליל יום הכיפורים הקדוש והנורא. יום בו נאסר בין השאר תשמיש המיטה. ויהודים מתכנסים כדי לעשות זכר למקדש. אלא שתחת לעסוק בתורה כפי שעשו בלשכתו של כהן גדול, הגיעו לחטאים כבדים. ואכן כששאל רב יהודה את אליהו, מהי תגובתו של הקב"ה על כך, השיב: "לפתח חטאת רבץ" (בראשית ד', ז). אבל מצינו בהמשך המסכת סיפור על הכנעת יצר הרע של עבודה זרה. כך נאמר בדף סט, ע"ב על הכתוב בעזרא: "ויצעקו בקול גדול אל ה' אלוהיהם" (ט', ד)¹¹:

11. הדברים מובאים בתרגום עברי.

"ווי ווי יצר הרע זה (של ע"ז) הוא שהחריב את המקדש ושרף את ההיכל והרג את כל הצדיקים והגלה את ישראל מארצם, ועדיין הוא מרקד בינינו. כלום לא נתת אותו בנו אלא כדי שנקבל בו שכר (לכשנתגבר עליו), אין אנו רוצים לא אותו ולא את שכרו. ירד להם פתק מן השמים שכתוב בו אמת¹²... ישבו בתענית שלושה ימים ושלושה לילות, ומסרו בידם את יצר הרע הזה..."

ונפטרו בני ישראל מיצר הרע של עבודה זרה. ואכן לעומת ימי הבית הראשון שרבו בו עובדי עבודה זרה, והוא מן העבירות שגרמו לחורבן¹³, הרי שבימי בית שני לא מצינו תופעות אלו.

וממשיכה הגמי' ומספרת:

"אמרו: הואיל ועת רצון הוא נבקש רחמים גם על יצר הרע של עריות. בקשו רחמים ונמסר בידם. אמר להם (הנביא): ראו, אם אתם הורגים זה היצר - יכלה העולם (שכן לא תהיה פרייה ורבייה). כלאו את היצר לשלושה ימים ולא נמצאה ביצה בכל ארץ ישראל".

הרי לנו שיש וניתן סיוע ממרום להתמודד עם יצרים. אולם חשוב שלא להכריז 'מלחמה טוטלית' על כל היצרים. שכן ישנם יצרים הנדרשים לקיומו של עולם כשהם משפיעים במינון נכון.

יח. מסכת החינוך

לכשתמצי ניתן יהיה לומר שמסכת יומא - שעניינה עבודת יום הכיפורים ועניינה של יום - היא כרוכה כל כולה בחינוך. הן מגמת ראשית בחינוך היא הבאת האדם לידי מיצוי עצמו, להיותו הוא. והרי כל עצמה של התשובה (שהיא היא מצות היום ביום הכיפורים) - כפי שמבהיר הראי"ה קוק - "היא שישב האדם אל עצמו אל שורש נשמתו" ("אורות התשובה" ט"ו, י).

וממשיב האדם אל עצמו ואל א-להיו (ראה שם ב"אורות התשובה"), הרי הוא משיל מעליו את מעמסת העוונות, שהן יותר מכן דבר אחר, מעוותות את דמותו האמיתית ומוליכות אותו בדרך שאינה מתאימה לו. נמצא כי השב בתשובה עושה את המעשה החינוכי היותר גדול, שאפשר לו למחנך ולמתחנך לעשות.

12. והרי זה כאומר שהסכים הקבי"ה על ידם.

13. ראה בדף ט, ע"ב.